

sobota 17/6

Bystřice nad Pernštejnem

kostel sv. Vavřince, 19³⁰

Ensemble Leones

Grace Newcombe / zpěv, harfa

Raitis Grigalis / zpěv

Tobie Miller / hurdy-gurdy, zobcová flétna, zpěv

Mara Winter / traverso

Marc Lewon / loutna, cistra, zpěv, umělecký vedoucí

Ve spolupráci

program

MAN DE FYÈR – ŽELEZNÁ RUKA

Oswald von Wolkenstein: rytíř, zpěvák, legenda
(1377–1445)

Heya, ho nun wie sie grollen / Hej, hej, jak ti tam zuří
Stampanie

Des himels trone / Nebeský trůn

Es ist ain altgesprochner rat / Je staré přísloví
Durch Barbarei, Arabia

Es fúgt sich / Stalo se

Zergangen ist meins herzen we / Bolest v mém srdci roztála
Ain gút geboren edel man

Nu rue mit sorgen / Odpočívej úzkostlivě

Kom liebster man / Pojd', nejdražší muži!
Freu dich du weltlich creatúr

Simm Gredli, Gret / A ted', Gredlin, Gret
Ich klag, ich klag

Nu huss, sprach der Michel von Wolkenstain /
Pryč odsud! zvolal Michel z Wolkensteinu
Wol auff, wir wellen slauffen

Oswald von Wolkenstein byl muž mnoha talentů a schopností: rytíř, válečník a světooběžník na jedné straně, básník, pěvec a legenda na straně druhé. Stejnou mnohotvárnost nacházíme v jeho jednohlasých písních vyprávějících o dobrodružstvích prožitých při cestách po celém kontinentu, o putování do Svaté země i o ztroskotání v Černém moři. Cítíme z nich ale také úzké sepjetí s jeho rodným Jižním Tyrolskem: to když zpívá o chladných zimách na svém hradě, když popisuje koupel se svou ženou nebo barvitě líčí probouzení jara ve Val Gardeně; nevyhýbá se ani zmíncek o tamních svárech. Právě kvůli své mnohostrannosti byl Oswald považován za bujarého hrdinu, o kterém vypráví i sága tradovaná v tyrolských horách ještě v 19. století. V ladinštině (románském jazyce provincií Bolzano, Trento a Belluno) se vypráví, že Oswaldova ruka je zakleta kouzlem, které ničilo každý hudební nástroj, jehož by se dotkl. Proto mu lidé říkali *Man de fyèr* neboli Železná ruka. Pouze nešťastná láska k horské víle mohla toto kouzlo zlomit a učinit z Oswalda největšího zpěváka země – za cenu toho, že se musel zříci opravdového štěstí...

Ensemble Leones ve svém programu spojuje dvě podoby *posledního z minesengrů*: písně vyprávějící o jeho cestách, plné žertů a popisů neohrožených dobrodružství, zazní po boku písní zabývajících se velmi osobními chvílemi autorova života doma, v Tyrolsku. Uslyšíte i několik unikátních dvouhlasých úprav z pera samotného Oswalda; jsou spojené s improvizacími postupy, které ve světském repertoáru pozdního středověku nikde jinde nenajdeme. Zatímco jeho dobře známé kontrafakty (tj. vokální skladby podložené jiným textem než tím, který byl s touto melodií spojen původně) slavných vícehlasých písní stvořily jeho moderní pověst zkušeného upravovatele předkomponovaného materiálu, tato druhá stránka jeho polyfonní tvorby, která vzbuzuje zájem jak v otázce notace tak stylu, jako by unikala zařazení a mátlá moderní badatele i interprety. Ensemble Leones se pokouší vdechnout těmto skladbám nový život novými transkripcemi a novým přístupem k jejich interpretaci s využitím techniky *nemenzurální polyfonie* známé z duchovního repertoáru téže doby. Výsledkem je možná podoba Oswaldova vlastního přístupu ke kompozičním postupům, které se musel (navzdory mezinárodním zkušenostem ovlivňujícím tolik aspektů jeho tvorby) naučit ve své tyrolské domovině. Tyto skladby vykazují blízkou souvislost s Oswaldovými jednohlasými písněmi a zároveň představují jeho osobnost v jiném světle: jako kosmopolitu, který nikdy neskrýval ani nezapíral své kořeny.

Marc Lewon

Ensemble Leones sdružuje vynikající hudebníky věnující se historické interpretaci. Soubor založil Marc Lewon v roce 2008 s cílem zaměřit se na středověkou a renesanční hudbu. Je vítaným hostem renomovaných festivalů, jako jsou Stockholm Early Music Festival, Heidelberger Frühling nebo Niedersächsische Musiktage. Hudebníci Ensemble Leones jsou absolventy Schola Cantorum Basiliensis, slavné švýcarské akademie staré hudby, a jsou na hudební scéně dobře etablováni jak v orchestrech, tak jako sólisté či komorní hráči. Ensemble Leones spolupracuje také se sólisty, jako jsou Andreas Scholl, Dominique Vellard či Benjamin Bagby.

Práce ansámblu se vyznačuje pečlivým studiem historických pramenů, citlivými rekonstrukcemi a stylově poučenými aranžemi ústícními v mimořádně inspirativní interpretaci. Charakteristickým rysem souboru je tedy vyhledávání neznámých skladeb a pramenů, ale i uvádění zřídka slýchávaných nástrojů do interpretační praxe staré hudby. Svou průkopnickou práci prezentují nejen při koncertech, ale i na nahrávkách (často ve

spolupráci se švýcarským rozhlasem SRF), které budí zasloužený ohlas: debutové album *Les fantaisies de Josquin* s instrumentální hudbou Josquina Despreze se dostalo přímo do nominací na prestižní cenu International Classical Music Awards ICMA a získalo nejvyšší ohodnocení časopisu Diapason d'Or. Toto CD obsahuje jako bonus také světovou premiéru nahrávky skladby Arvo Pärta *Sei gelobt, du Baum*. Druhé CD souboru *Neidhart – minesengr a jeho Údolí slz* si vysloužilo rovněž značný ohlas včetně další nominace na ICMA. Představuje nový a svěží přístup k dílu minesengra Neidharta a zároveň určuje rozpětí repertoáru Ensemble Leones: na jedné straně monofonie 13. století (Neidhart), na straně druhé instrumentální hudba z doby kolem roku 1500 (Josquin Desprez). Třetím albem souboru je *Colours in the Dark* s instrumentální hudbou Alexandra Agricoly, čtvrté CD nazvané *The Cosmopolitan* obsahuje hudbu dnešního večera – písně Oswalda von Wolkensteina.

Heya, ho nun wie si grollen

Hej, hej, jak ti tam zuří,

tam, na Ritten, pýchou nabubřelí!

Jak dlouho ještě budete jejich posměch snášet,
rytíři a dobří panoši?

Des himels trone

Nebeský trůn

bledne s příchodem
nadcházejícího dne.

Krásní ptáčkové
mě probouzejí
skladkým zpěvem.

Zmizel sních,
listí, tráva, jetel
se krásně zelenají.

O tom chci ze srdce
bolavého

zpívat své paní,
která umí uhasit
všechny mé touhy
a zahnat smutky
svýma něžnými
rukama.

Má vznešená paní
mě učiní šťastným,
mé starosti se zmenší.

Když pomyslím
na její ladnost,
na její láskyplné
projevy,
jaké poskytuje,
jsem oddaným
služebníkem
té něžné ženy,
kamkoli kráčím.

Zahrajte, zatančeme si!

Lípa už se zelená,

v lese vše raší,

v tomto máji

ať je srdce šťastné,

a zbaveno starostí.

Pohled' na zářivé květy

plné barev,

křehké jejich stvoly.

Pojďme se jimi

ozdobit,

jejich leskem,

mnoha barev,

mladé a svěží

jsou lístky travin

a kořínky bylin

rozmanitých.

Nové a staré

zestládly.

Pozdravme

jejich rašení a růst!

Po dvou či po čtyřech,

pěkně v houfu

seřazení

hlasitě výskejme,

pilně pospěšme,

žijme naplno.

Ženské pokolení,

mysli na mne,

když tě vyzvu k tanci.

Ať prchne ostrý vítr
a netrápí nás,
už je poražen ten,
co kolem rudých úst
mé dívky
povíval.
Její pohled, bílé ruce,
musí být pilně
před tebou chráněny,
když jde po lukách
a rosou
si smáčí střevice.
Kupředu, lenoši,
vyjděte do ulic,
vy, kteří sedáte

jako zmoklí
na lavici.
Unavení a slabí,
radujte se ze slunce!
Chladný pramen
jasně prýští.
Máji, ty dokážeš
všechno
znovu probudit
a rozesmát.
Ptáš se, čím?
Zkrátka tím,
že jedině Bůh
nám takovou
milost uděluje.

**Es ist ain alt gesprochner rat
Je staré přísloví**

známé přes sto let:
Jak může ten, kdo nepocítil smutek
poznat radost?
Já hodně zaplatil
za to, že jsem se kdysi měl dobře
v Katalánsku, ve Španělsku,
kde rádi jedí kaštany.

A co můj vous od šlechtičen
v Kostnici vytrpěl,
z mých kapes pečtní prsten
byl mistrně uloupen,
to je něco jiného
– jsou to různé věci –,
než co se mi stalo v Aragonu
ve městě zvaném Perpignan.

Pískání, troubení, struny,
a Maurové tloukli do bubnů,
a dav lidí v dlouhé řadě
věže a hrady nesli
s anděly, krásně zdobené.
Zpívali a hráli mnoho,
každý po svém,
kouzelně cizími hlasy.

Přijížděli chudí i bohatí,
až jsem ochraptěl z toho prachu.
Důstojně byl vítán
Zikmund, budoucí císař,
ve městě Perpignan.
Připravili mu horkou lázeň,
a kdyby ještě připravili lázeň parní,
vedlo by se nám všem zle.

Král Zikmund každý den,
jednal po osmnáct týdnů,
s papeží, biskupy, kardinály.
A kdyby byli probodeni ti,
co se ukázali jako falešníci
a způsobili schizma,
za všechny bych „truchlil“
s píšťalami a na voze.

Když jsem slyšel zvuk zvonu
ohlašovat nebezpečí,
bylo mi chvíli úzko
a neměl jsem chuť zpívat.
Myslel jsem si, ty ubohý zvonečku,
kdybys byl na Wolkensteinu
s pány a druhy,
to bych se tvého zvonění nebál.

Toho válečného zvonu zvuk
mě tolik vyburcoval,
že jsem se svalil se schodů
v pěkném kotrmelci.
Tam jsem našel svého pána,
v brnění muže statečného,
opásaného mečem.
Propukla divoká vřava!

Tak začalo procesí,
v houfu a v tlačenci,
s píšťalami, trubkami a zvoněním
a slavnostními zpěvy.
Na večer se chystal tanec,
to se na Pedra [papeže] zapomnělo
pro tolik krásných dívek
při tanci a dvoření.

Je tu jen jedna malá chyba,
že mi krásná Margareta

propíchlá uši jehlou
podle zvyků své země.
Ta vznešená královna
připojila dva zlaté prsteny
a jeden mi zavěsila do vousů:
tak jsem se měl předvádět.

Vznešené jméno jsem dostal,
„vikomt z Turecka“.
Mnozí věřili, že jsem
pohanský šlechtic.
Maurské roucho, zlaté a rudé
a cenné mi král Sigmund daroval.
v něm jsem se měl pohybovat,
pohansky zpívat a tančit.

V Paříži mnoho tisíc lidí
v domech, v uličkách a na ulicích,
děti, ženy a muži, hustý zástup
na dobré dvě míle.
Všichni se přišli podívat
na Zikmunda, muže Říma,
a říkali, že jsem hloupý blázen
v tom šaškovském úboru.

Příslušníci všech fakult
se svými zlatými holemi
vynášeli ho na trůnu
výše než anděla.
A každá fakulta zvláště
velebila ho mistrně,
ve velké aule
studentů, mistrů bezpočet!

Na obou kolenou chodit
učil jsem se ve svém stáří;
postavit jsem se neodvážil,
když jsem se jí chtěl poklonit.

Myslím tím paní Isabelu z Francie,
královnu velmi úctyhodnou,
která mi vlastní rukou
vous diamantem okrášlila.

Však bylo žádoucí,
abych odtamtud odjel.
Král Zikmund, ten vznešený,
naléhal, abych na něj nečekal.
V Paříži se se mnou rozloučil
a odplul do Anglie

smířit krále, což říkám
jen tak mimochodem.

Ať slyším, zpívám nebo říkám
cokoli, o běhu světa přemýšlím:
Je správné, že o soudném dni
má vak s rouchy hodnotu jen pásku
a zvonice džbánů s octem.
Budeme-li pečovat správně o duši,
aby nehynula,
pak jsem zpíval dobře.

Es fuegt sich

Stalo se, když mi bylo deset let,
že jsem chtěl vidět, jaký je vlastně svět.
V bídě a nouzi jsem žil v horku i zimě,
s křesťany, s ortodoxními i pohany.
Tři feniky v kapse a kousek chleba,
co jsem měl z domova, a jinak strádání,
kvůli falešným přátelům jsem mnohou
kapku krve prolil a málem umřel.
Chodil jsem bos, hodně se kál,
až otec mi umřel, bylo mi čtrnáct,
neměl jsem koně, tak jsem jednoho ukradl,
vlastně půl koně, byl to mezek,
ale bohužel jsem o něj stejným
způsobem zas přišel.
Byl jsem posel, kuchař a podkoní,
také veslař, a to bylo těžké,
na Krétu a jinam a zase zpátky,
nejrůznější pláště byly mým oděvem.

Do Pruska, Litevska, Tatarska, Turecko, přes moře,
do Francie, Itálie, Španělska, mne hnala láska,
za vlastní peníze s vojsky dvou králů,
Ruprechta a Zikmunda, obou ve znamení orla.
Mluvil jsem francouzsky, arabsky, katalánsky a kastilsky,

německy, latinsky, slovinsky, italsky, rusky a ladino:
těch deset jazyků jsem používal dle potřeby.
Také jsem uměl fidlat, troubit, bubnovat a pískat.
Objel jsem ostrovy a zálivy, mnoho zemí,
na velkých lodích, které mě chránily před bouřemi,
když se mořské síly rozpoutaly.
Na Černém moři jsem se musel chytit sudu,
když k mojí smůle brigantina ztroskotala.
Obchodník byl jsem tehdy, ale přežil jsem to,
já a jeden Rus. V divokém moři však můj
zisk padl ke dnu, a já doplaval ke břehu.

Královna Aragonu byla krásná a něžná,
před ní jsem poklekl a nastavil svůj plnovous,
bílou rukou do něj zavázala jemný prsten
a mile řekla: „Nikdy ho nesmíš sundat!“
Její ruka mi propíchlá uši mosaznou jehlou,
a podle zvyku mi do nich dala dvě náušnice,
nosil jsem je dlouho, říká se jim „raicades“.
Tehdy jsem přišel ke králi Zikmundovi,
díval se na mě s otevřenými ústy a pokřičoval se,
ale když mě poznal, zvolal: „Ukaž mi tu tretku!“
a ptal se laskavě: „Nenosí takové věci ženy?“
Ženy a muži si mě prohlíželi se smíchem,
mezi nimi devět královského původu,
těch, co byli v Perpignanu, a také papež z Luny,
zvaný Petr, desátý římský král, a paní z Prady.

Žil jsem čtyřicet let, možná o dva míň
nevázaně, divoce, s poezií a zpěvem,
také byla doba, kdy jsem jako manžel
slýchal křik svého dítěte v kolébce.
Ale nikdy nebudu moci zapomenout na jednu,
která mi zde na zemi přinesla štěstí;
na celém světě nenajdu jí podobnou,
z otravné manželky se velmi bojím.
Můj soud a radu ocenil nejeden moudrý,
jemuž se líbily mé veselé písničky.
Já, Wolkenstein, rozhodně nežiju rozvázně,

a nepřispěju k rozjasnění světa.
Také se přiznám, že nevím, kdy zemřu,
a vím, že mě výtěžek mých činů dožene.
Ale jestli jsem trochu žil podle boží vůle,
nebudu se muset žhavých plamenů bát.

**Zergangen ist meins herzen we
Bolest v mém srdci roztála,**

protože sníh teď už taje
od Seiser Almu až k Flaggertalu
jak jsem slyšel říkat horala,
zemské páry se probudily,
vody cestou přibývá
od Kastelruthu k Eisacktalu,
a to mi zvedá náladu.
Slyším ptáčky velké i malé,
ve svém lese kolem Hauensteinu,
jejich hrdla vyluzují hudbu,
jasným zpěvem cvrlikají,
od noty „ut“ až k notě „la“,
pak do údolí k notě „fa“
mnoho sladkých hlásků zní.
Těšte se z toho, dobří braši!

Co ten bublavý povídá?
Nebudu svůj zpěv mírnit,
komu se nelíbí, ať neposlouchá,
mně na tom nezáleží!
Vždycky, když je ke mně někdo zlý,
nalézám útěchu u dobrých lidí,
i když letošního roku má
hodnotu mince falešná.

Zmizela mého srdce trýzeň,
když první slavík
půvabně zpíval za pluhem
nahore v Matzenu.

Tam jsem pozoroval
čtyři hodiny čtyřspřeží,
jak orá půdu pluhem
zdatným způsobem.
Ten, kdo zimou trpěl
a tísnil ho zlý svět,
ať těší se teď zelení,
kterou nám přinese máj.
Ubohá zvířata, vylezte z úkrytů,
hledejte pastvu a těšte se ze života!
Hora, louka a údolí se táhnou do šíře,
dobře se vám povede.
Co ten bublavý povídá?

Pojďte, zbožní lidé, a jásejte!
Kdo je poctivý, přeje nám to nejlepší.
Zlé skutky nikdo neomlouvá,
jsou ostře souzeny.
Staré přísloví praví:
Činit dobře, je velký poklad,
neboť všechno vyjde najevo,
a na to se často zapomíná.
Pan Kristián z horní farnosti,
určitě není pošetilý,
kdo ho chce trochu oklamat,
musí si pěkně přivstat.
On chvíli čeká, ale ne moc dlouho,
pak pěkně ušetří políček,
a vytrestá ho za faleš,
že už mu do smíchu nebude.
Co ten bublavý povídá?

Nu rue mit sorgen

„Odpočivej úzkostlivě,

můj tajný poklade!
Zavři své oči ustrašené
před nápoem jasného dne
a jemu navzdory!
Je ještě brzy, miláčku.
Zanech úzkosti, čekání,
doufej v radost a buď uvážlivý.
Pokud to uděláš,
určitě budeš můj.“
„Ó dívko milá, tak se stane!

Paní, ztrestej mě! Zaspal jsem čas.
Jitřenka zmizela.
Ach, vy růžová ústa,
uzdravte mne,
všude tam, kde mě něco tísní.

Skloň hlavu, polož ji na mé srdce!
Objetím ze mě smutek sejmi!
Rozvesel mě žertem,
a budeme mít, paní, radost oba!“
„Něžný milý člověče, ať se tak stane!

Šedý třpyt už modří ustoupil;
slyším hlasy mnoha ptáků.
Nový dni, kdo poslal pro tebe?
Tvůj oděv
naš stud nezakryje,
tvou šed' vstřetku málo chválím.“
„Dobré ráno, jediná nejdražší!
Neplač příliš,
čekej, až se vrátím!
Loučím se, paní, a přeju ti štěstí!“

Kom, liebster man!

Pojď, nejdražší muži!

Ráda se ti odevzdám
navždy!
Pojď, drahý příteli,
radostně unikni neštěstí!
Pojď, největší poklade, navzdory
pomlouvám falešných jazyků!
Pojď rychle, vyžeň smutek z mého srdce
a utěš mě, ženu ubohou!
Tvá mužnost povzbuzuje mou mysl
a ducha víc, než cokoli jiného na světě.“

„Tvá slova, tvé chování
ulehčují všemu, co mě tíží,
paní, miluj mě,
buď má zbožňovaná,
hrdá žena, mladá, vznešená,
která zmlazuje mé srdce bez bolesti
milým žertem
blahodárně a rozmanitě.
Váš milý, krásný vzhled
mi brání zestárnout, jsem osvěžen,
když se mě dotknete jasnými
očima.“

„Rozluka mi přináší bídu,
tvůj odchod mě zabíjí,
mé oči rudnou,
jsem rozrušená,
jako smyslů zbavená.
Moje ženství a jeho plody,

toužebně mizí nevyužity.
Pokud mi brzy nenapíšeš
a zůstaneš dlouho pryč,
jak to děláváš,
pak se velmi obávám,
že už tě nikdy neuvidím.“

Simm Gredlin, Gret, mein Gredelein

„**A ted' Gredlin, Gret**, moje Grétičko,
moje něžná milá, srdíčko milované,
ať tvá cudnost ke mně nepolevuje!“

„Jak by to bylo možné, můj Ossi,
Chci se naučit stálosti
v tvé škole navždy.“

„Tato slova si budu pamatovat a
zapišu si je hluboko do srdce,
neb vyšla z tvých růžových rtů.“

„Můj poklade, to přeju si i já,
nechci zakolísat.“

„To musím zvážít.“

„Mysli na mě, nejdražší Ossi;
tvoje Gretchen tě potěší!“

„Víc mě potěšit nemůžeš
než když jsem v tvém náručí,
ukrytý jako poustevník.“

„V tvé péči jsem nebyla nedbalá;
bez zaváhání tě zahřeji,
a stojí to jen málo úsilí.“

„Děkuji ti, má drahá družko,
na to nezapomenu,
ty jsi ta, kterou miluji.“

„Nemusíš se bát, že bych ti
ublížila, miláčku.“

„Za což ti děkuji, má drahá.“

„Něžně milovaný muži,
je mi tak dobře
když tě mohu objímat!“

„Nejvíc radostí mi dává tvé srdce
stejně jako tvé krásné tělo,
když se láskyplně ke mně vine.“

„Příteli můj, já sám rozkoší,
a tvá jediná žena se raduje,
když se dotkneš mého řadra.“

„Ó paní, je to sladké potěšení,
a slastně prostupuje všemi údy,
že mi projevuješ svou přízeň.“

„Věrná ti budu jistě
můj Ossi, na věky věků!“

„Kéž se to, Gredlin, nezmění!“

„Žádná změna mezi námi,
nikdy nemůže nastat!“

„Nu huss!“ sprach der Michel von Wolkenstain

„Pryč odsud!“ zvolal Michel z Wolkensteinu,

„Pospěšme si!“ řekl Oswald z Wolkensteinu,

„Tak rychle!“ vykřikl Leonhard z Wolkensteinu,

„Musíme utéct z Greifensteinu!“

Tu zvedl se z ohně hrozný dým,
hnali se dolů, za nimi krvavé stopy.
Brnění a kuše a železné přilby
nechali za sebou, to bylo radosti!

Všechny předměty, přístřešky a stany
se na horním poli v popel proměnily.
Říká se: „Kdo seje zlo, zlo také sklízí.“
My tedy oplácíme, vévodo Fridrichu!

Potyčkám, střetům nikdo nečelil,
co děly se před Raubensteinem v Riedu,
a mnoho mužů provrtal dobře mířený šíp,
vystřelený z kuše.

Rolníci ze Sankt Georgen, celá obec
složili nám křivou přísahu;
k nim se připojili dobří druhové z Raubensteinu
„Bůh vám žehnej, sousedé, vaše věrnost je krátká!“

Kamení a střelba, divoký útok
se rozvíjel dál. „Rozhoupejte zvony a prchejte!
Hni se, dobrý dvořane, zvítěz, nebo uteč!“
Mnoho střech a chatrčí ohněm vzplálo.

Ti z Bolzana, z Rittenu a Merana,
ti z Haflingu a Möltenu se vrhli shůry.
Ze Sarntálu a Jesenienu, ti drzí muži,
chtěl nás chytit do pastí – ale my utekli!

překlad Vlasta Reittererová

Pozvánka na další festivalový koncert

čtvrtek 22/6

Lomnice

synagoga, 19³⁰

**Michaela
Koudelková**

zobcová flétna, barokní příčná flétna

**Julia
Willeitner**

historické violoncello

**Adam
Štefunko**

cembalo

G. Finger, F. Benda, J. Umstatt, A. Scarlatti, F. X. Richter

Flétnová kouzelnice Michaela Koudelková si přizvala kongeniální kolegy z Grazu a Bratislavy, aby společně oslavili skladatele působící na Moravě 18. století ať už osobně nebo skrze svou hudbu: Gottfried Finger zanechal část skladeb v Kroměříži, proslavil se ale v Londýně, František Benda odešel z českých zemí na sever, potkal se ale s kolegy z našeho regionu a František Xaver Richter proslavil své moravské kořeny v Mannheimu. Jak tato bohatá minulost zní dnes? Přijďte si poslechnout kouzelné mezinárodní prsty, struny a flétny...